İBN-İ EBİDDÜNYÂ

Târih, siyer ve hadîs âlimi. Künyesi Ebû Bekir olup, ismi Abdullah bin Muhammed bin Ubeyd bin Süfyân bin Kays'dır. 208 (m. 823) senesinde Bağdâd'da doğdu. Aslı Kureyşlidir. Halifelerin çocuklarını terbiye eder, onlara dînî bilgiler öğretirdi. 281 (m. 894) senesinde Bağdâd'da vefât etti.

İbn-i Ebiddünyâ, başta babası olmak üzere, Ahmed bin İbrâhîm el-Musûlî, Ahmed İbni Ebî İbrâhîm ed-Devrekî, Ali bin Ca'd, İbrâhîm bin el-Münzir, Halet İbni Hişâm el-Bezzâr, Züheyr bin Harb, Abdullah bin Avn, Süreyc bin Yûnus, Süleymân el-Vâsıtî, Kâmil bin Talha el-Cahderî, Mensûr bin Ebî Müzâhim, Ebû Ubeyd Kâsım bin Sellâm, Ebü'l Ahves Muhammed bin Hayyan, el-Begâvî, İbn-i Sa'd (Vâkıdî'nin kâtibi), Dâvûd bin Reşîd, Hasan bin Hammâd. Seccade, el-Buhârî, Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve birçok âlimden okumuş ve rivâyette bulunmuştur.

İlmî çalışmaları neticesinde büyük bir itibara sâhib olan İbn-i Ebiddünyâ'ya Bağdâd'da halifeler ikramda bulunmuşlardır. Kendi çocuklarına hocalık yaptırdıkları İbn-i Ebiddünyâ'ya her ay belirli ücret öderlerdi. Nitekim, Ebû Zer şöyle anlatır: "Her ay aldığı onbeşbin dinarı ölünceye kadar ona verdim. Halifelerin çocuklarının dilini Allahü teâlânın zikriyle açıyordu. Bu durumu bizzat Müktefibillah zamanında görmek mümkündür. O, Muktedir'in hocasıdır."

İbn-i Ebiddünyâ, başta İbn-i Mâce olmak üzere, İbrâhîm İbni Cüneyd, Haris bin Ebî Üsâme, Abdurrahmân İbni Ebî Hatim, Ebû Ali bin Huzeyme, Ebü'l Abbâs bin Ukde, Abdullah bin İsmail, İbn-i Beriyye el-Hâşimî, Ebû Bekir Devlâbî, Muhammed bin Halet, Veki', Ebû Bekir Muhammed bin Ahmed bin Ebî Halet, Ebû Ca'fer bin el-Buhturî, Ebû Sehl bin Ziyâd el-Kattân, Muhammed bin Yahyâ bin Süleymân el-Mervezî, Ebû Bekir Ahmed bin Mervân ed-Dîneverî, Ebû Ali el-Hüseynbin Safvân el-Burzeî, Ebü'l Hasan Ahmed bin Muhammed bin Ömer en-Nişâbûrî, Ali bin el-Ferec bin rûh el-Ukberî, Ebû Bekir en-Necâd, Ebû Bekir Muhammed bin Abdullah İbni İbrâhîm eş-Şâfiî ve daha birçoklarına hadîs-i şerîf ve ilim öğretmiştir.

İbn-i Ebiddünyâ âlimler arasında iyi bir intiba bırakmıştır. Nitekim, Sâlih bin Muhammed ve İbn-i Ebî Hâtim'in babası: "O, sâdıktır" demişlerdir.

Buyurdu ki:

“Hocanın hakkı, babanın hakkıdır.

Akıl ve mürüvvet ehline göre, Terbiye vermek, babanın hakkıdır.”

“Edebi gözetmeye, En lâyık olan Ehl-i Beyt’dir.”

İbn-i Ebiddünyâ çok güzel konuşurdu. Kendisini dinleyenleri istediği zaman ağlatır. İstediği zaman güldürürdü. İbn-i Ebiddünyâ ahlâkı güzelleştirmeyi gaye olarak alan üçyüze yakın kitap yazmış ve kitablarında birçok hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Yazdığı eserlerin bir çoğu günümüze ulaşamamıştır. Eserlerinin bir kısmı Mısır’da ve Hindistan’da basılmıştır.

Rivâyet ettiği ba’zı hadîs-i şerîflerde Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki:

“Tövbe eden, Allah’ın sevgilisidir. Günahlardan tövbe eden, hiç günâh işlememiş gibidir.”

“Israr ettiği halde (devamlı işlediği halde) günahlardan tövbe eden, Allahü teâlâ ile istihzâ (alay) etmiş gibidir.”

“Bir kimse tanıdığının kabrine uğrayıp selâm verirse, meyyit onu tanır ve cevap verir. Tanımadığı meyyite selâm verirse, meyyit sevinir ve cevap verir.”

“Her istediğini yemek, isrâftandır.”

“Fuhuş (kötü söz) söyleyenlerin Cennete girmeleri haramdır.”

“Gıybetten kendinizi sakının; zira gıybet zinâdan daha şiddetlidir. Çünkü zinâ eden kimse, tövbekâr olur. Allahü teâlâ da kendisini affeder, fakat gıybet edilen affedinceye kadar, gıybet eden affedilmez.”

“Adamın biri Cehennemde bin sene kalır ve “Yâ Hannân, Yâ Mennân” tesbihine devam eder. Allahü teâlâ Cebrâil’e: “Git onu bana getir” diye emreder. Cebrâil (aleyhisselâm)adamı bulur, Allahü teâlânın huzûruna getirir. Allahü teâlâ ona: “Yerini nasıl buldun?” diye sorar. Adam: “Yerlerin en kötüsü” cevâbını verir. Allahü teâlâ “Onu yerine götürün” buyurur. Adam giderken geriye döner bakar ve baka baka gider. Allahü teâlâ ona: “Nereye bakıyorsun?” diye sorar. Adam: “Beni Cehennemden çıkardıktan sonra, bir daha oraya iade etmiyeceğini umuyorum da onun için geri dönüp bakıyorum” der. Allahü teâlâ: “O hâlde bunu Cennete götürün” buyurur.”

“Allahü teâlâ kıyâmet günü, kimsenin hatırına gelmiyecek şekilde büyük bir umûmî af ilân edecek, hattâ şeytan bile bu afdan kendisine birşey isâbet eder mi diye ümitlenecektir.”

“Allahü teâlâya yönelen kimseye, Allahü teâlâ her husûsta yeter ve ummadığı yerden onu rızıklandırır.”

“Gıybet ettiğin adamın gıybetinin keffâreti, onun için istiğfar etmendir.”

“Hiddetini yenen kimsenin kusurunu Allahü teâlâ örter.”

“Hangi bir kul ki, ona dîni hakkında Allah tarafından bir nasîhat ve bir öğüt gelirse, o, Allah tarafından kendisine gönderilmiş bir ni’met ve lütûftur. Onu kabûl eder ve gereğini yerine getirirse ne güzel, kabûl etmezse, günahının çoğalması ve Allah’ın gazâbının çoğalması bakımından onun aleyhinde bir delîl olur.”

Birgün Resûl-i ekrem üç tane odun aldı. Birini önüne, birini de yan tarafına dikti. Diğerini de uzaklara attı. Sonra: “Burada neyi temsil ettiğimi biliyor musunuz?” buyurdu. Eshâb-ı kiram: “Allahın Resûlü bilir” deyince, Resûl-i ekrem: “Bu insan, bu da eceli, uzaklarda olan emelidir. O, emellerinin peşinde koşar, fakat eceli onu yakalar, emeline ulaşamaz.”

“Emellerinizi kısaltın, ölümünüzü gözünüzün önüne getirin ve Allahtan hakkıyla haya edin.”

“Bugünkü güne nisbetle akşama ne, kadar vakit kaldı ise, dünyâ gününe nisbetle kıyâmete de o kadar vakit kalmıştır.”

“Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâmiyete açar.”

“Şeytan Âdemoğluna, kanın damara hululü gibi hulul eder. Onun giriş yollarını açlık ve susuzlukla daraltın.”

“Kul, haklı da olsa münâkaşayı terk etmedikçe, îmânı kemâle ermez.”

“Allahü teâlâ, sokaklarda dolaşıp aşikâre fuhuş ve çirkin söz söyleyenleri sevmez.”

“Sizden biriniz nereye gideceğini bilmeden ve hattâ Cennet veya Cehennemdeki yerini görmeden dünyâdan çıkmaz.”

“Ölüm meleği bir adamın canını almağa gitti. Kalbini yokladı, kalbinde birşey bulamadı. Çenesini ayırdı baktı ki, dili, bir kenarda Kelime-i tevhîdi getiriyor. Bu Kelime-i ihlâs sayesinde günahları mağfiret edildi.”

“Mezarları ziyâret et ki, bu sayede âhıreti hatırlarsın, ölüleri yıka. Çünkü düşmüş olan bedenlerle uğraşmak, insana nasîhattir. Cenâze namazını kıl, belki o senin kalbine hüzün getirir. Mahzûn insanlar ise Allah’ın himâyesindedir.”

“Ölüm, kıyâmet demektir. Ölmüş olanın, kıyâmeti kopmuş demektir.”

“Ölü mezara konduğu vakit, mezar, “Yazıklar olsun sana ey Âdemoğlu, benim hakkımda seni kim aldattı? Benim fitne, karanlık, yalnızlık ve kurtlar, böcekler yeri olduğumu bilmiyor muydun? Üzerimde bir ileri bir geri gezinip dururken beni düşünmedin mi?” der. Şayet iyi insan ise, onun nâmına bir yetkili mezara cevap verir ve der ki, “Bu kişi, emr-i ma’rûf ve nehy-i münker etti ise ne dersin?” Mezar: “O zaman ben onun için yeşil bir bahçe olurum. Cesedi de nûr olur ve rûhu Allaha yükselir.”

“Ben, sizi Cehennemden uzaklaştırıp, Cennete yaklaştıracak her neyi biliyorsam, onu size emrettim; Cennetten uzaklaştırıp, Cehenneme yaklaştıracak neyi biliyorsam ondan da menettim. Bûhü’l-Emîn (Cebrâil aleyhisselâm) benim kalbime şöyle ilham etti: Biraz geç olsa da, rızkını tamamen almadan kimse ölmeyecektir Allahtan korkun ve rızkınızı helâlden arayın. Rivâyetin sonunda “Rızkınızın gecikmesi, sizi harama sevk etmesin. Allah katında bulunan rızık ve herhangi bir şeye mâsiyet ile erişilmez.”

“Zâlime yaşaması için duâ eden, yeryüzünde Allaha isyan edilmesini sevmiş olur.”

“Fâsık övüldüğü zaman, Allahü teâlâ gazâblanır.”

“Allah için kardeşlik edinen kimseye, Allahü teâlâ, Cennette, hiç bir ameli ile ulaşamıyacağı yüksek dereceye kendisini yükseltir.”

“Her kim Allah için bir dost edinirse, Allahü teâlâ onun için Cennette yeni bir derece (makam) yaratır.”

“Bulunduğu mecliste din kardeşinin aleyhinde konuşulurken ona yardım etmeğe ve onu müdâfaaya gücü yeterken, bu yardımda bulunmayan kimseyi, Allahü teâlâ dünyâ ve âhırette zelîl eder. Yanında, bir din kardeşinin aleyhinde konuşulurken, müdâfaasına gücü yetip de onu müdâfaa eden kimseyi de, Allahü teâlâ dünyâ ve âhırette yardımına mazhar kılar.”

“Allahım! Senden âcil şifâ veya verdiğin belâya sabır veya dünyâdan rahmetine göç etmeği isterim, de! Emîn ol bunlardan biri sana verilecektir.”

“Yâ Ebâ Hüreyre! Sana, ölüm döşeğine yatan bir hastanın, daha ilk günde okuması ile ateşten kurtulmağa hak kazanacağı bir duâyı öğreteyim mi?” buyurdu. Ebû Hüreyre: “Evet bildir yâ Resûlallah, deyince, Resûl-i ekrem: “Allahtan başka ilâh yoktur. Öldüren ve dirilten O’dur. Kendisi, ölmeyen birdir. Kulların ve milletlerin Rabbi olan Allahı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Herhalde O’na hamd ederim. Allah, gerçekte herşeyden büyüktür. O’nun büyüklüğü, kudret ve celâli, her yerde bellidir. Allahım, bu hastalığım, ölüm hastalığı ise, benim rûhumu iyilerle haşreyle. İyileri Cehennem ateşinden koruduğun gibi, beni de Cehennem ateşinden koru dersin.”

“Tegannî ile sesini yükselten kimseye, Allahü teâlâ iki şeytan musallat eder. Bu şeytanlar, o kimsenin omuzları arasında dururlar ve bitirinceye kadar göğsünü tekmelerler.”

Resûlullah efendimiz, “Kadınlarınız azdığı, gençleriniz isyana daldığı ve sizler de cihâdı terk ettiğiniz zaman, hâliniz nice olur?” buyurdu. Eshâb-ı kiram: “Böyle şey olacak mı, yâ Resûlallah?” diye sorduklarında, Resûl-i ekrem: “Evet, varlığım kudret elinde olan Allaha yemîn ederim ki, bundan daha kötüsü olacaktır.” buyurdu. Eshâb-ı kiram: “O hangisidir, yâ Resûlallah?” diye suâl ettiler. Resûl-i ekrem: “Yâ ma’rûf ile emr ve münkerden nehyetmediğiniz zaman, hâliniz nice olur?” buyurdu. Eshâb-ı kiram: “Bu da mı olacak, yâ Resûlallah? diye suâl ettiklerinde, Resûl-i ekrem: “Evet, bu ve bundan daha şiddetlisi olacak.” buyurdu. Eshâb-ı kiram: “O hangisidir, yâ Resûlallah?” diye sordular. Resûl-i ekrem: “Ya kötülük ile emredip, iyilikten menettiğiniz zaman, hâliniz nice olur?” buyurdu. Eshâb-ı kiram: “Yâ Resûlallah, böyle şey de olacak mı?” dediler. Resûl-i ekrem: “Evet, nefsim kudret elinde olan Allaha yemîn ederim ki, bunun daha fenâsı olacaktır. Allahü teâlâ şöyle buyurur: “Zâtıma kasem ettim; onlara öyle bir fitne ve belâ veririm ki, halîm olanları da şaşırır.”

“Adamın biri, güneşin altında, kızgın kumlar üzerinde, çıplak olarak kendisini dağlayıp duruyordu. Bu sırada Resûl-ı ekremi bir ağacın gölgesinde gölgelenirken görünce, hemen yanına giderek: “Nefsim azdı, onu terbiye için böyle yapıyorum” dedi. Resûl-i ekrem: “Böyle bir mecbûriyetin yoktu, fakat senin için gök kapıları açıldı. Allahü teâlâ seninle, gökdeki meleklere iftihar ediyor” buyurdu ve Eshâbına dönerek, “Bundan azıklanın, ya’nî bunun duâsından yararlanın” buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlardan biri: “Bana duâ et” diğeri, “Bana duâ et” diye ileri atılınca, Resûl-i ekrem: “Hepsine birden duâ et” buyurdu. Adam: “Allahım, takvâyı bunlara azık et. Bunları işlerinde hidâyette kıl” diye duâ etti. Resûl-i ekrem
de: “Allahım, bunu doğrula” diye duâ etti. Adam da devamla: “Allahım, varacakları yeri Cennet et” diye duâ etti.”

“Ölümü anın! İyi biliniz ki, nefsimi kudret elinde bulunduran Allaha yemîn ederim ki, benim bildiğimi siz bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız.”

“Açı doyur, susuzu sula, ma’rûfu emret, münkerden nehyet. Bunlara gücün yetmezse, hayır olmayan sözlerden dilini çek.”

İbn-i Ebiddünyâ’nın yazmış olduğu eserlerden ba’zıları şunlardır: “Mekârim-i ahlâk, Kitâb-üz-zühd, Kitâbü’s-samt, Mevâizu’l-hunefâ, Kitâbü’n-niyye, Kitâb-üt-teheccüd, ed-Duâ ve’l-maraz ve’l-keffâret, Müsned-i Kebîr, Mekâidü’ş-şeytan, Kitâbü’l-ihvân, Kitâbü men Âşe Ba’d-el-Mevt, Zikr-ül-mevt, Kitâb-ül-kubûr, en-Nevâdir, er-Regâib, Ahbâr-ı Kureyş, el-Ferec ba’de’ş-şidde, Kitâb-üş-şükr, Kitâb-ül-yakîn, Kitâb’ül-harâtif, Kitâb-ül-eşrâf, Kitâb-ül-azama, Fada’ül-aşri zi’l-hicca, Kitâb-ül-akl ve-fadlihi.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Târîh-i Bağdâd cild-1, sh. 89, 81

2) Tezkiret-ül-huffâz cild-2, sh. 224, 225

3) El-Kâmil fi’t-târih cild-7, sh. 155

4) Tehzîb-üt-tehzîb cild-6, sh. 12, 13

5) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye, sh. 368, 585, 807, 929, 1017

6) El-Bidâye ve’n-nihâye cild-11, sh. 71

7) En-Nücûm-üz-zâhire cild-3, sh. 86

8) Kâmûs-ul-a’lâm cild-1, sh. 594

9) Brockelman GAL cild-1, sh. 247, 248

10) Kıyâmet ve Âhıret sh. 135, 215, 217, 219, 223, 241